

VICTOR HUGO

Mizerabilii

volumul I

Traducere de

Lucia Demetrius și Tudor Măinescu

Note de *N.N. Condeescu*

Prefață de *Lucian Pricop*

EDITURA CARTEX 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HUGO, VICTOR

Mizerabilii / Victor Hugo; trad. de Lucia Demetrius și Tudor Măinescu; note de N.N. Condeescu ; pref. de Lucian Pricop. - București: Cartex-2000, 2018

3 vol.

ISBN 978-973-104-796-6

Vol.1: - 2018. - ISBN 978-973-104-797-3

I. Demetrius, Lucia (trad.)

II. Măinescu, Tudor (trad.)

III. Condeescu, Nicolae N. (note)

IV. Pricop, Lucian (pref.)

821.133.1

Textul ediției de față este reprodus după:

Victor Hugo, Mizerabilii, roman (3 volume), traducere de Lucia Demetrius și Tudor Măinescu, note explicative de N.N. Condeescu, Editura Cartea Românească, București, 1981.

Au fost operate modificări privind ortografia aprobată de Academia Română.

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

Prefață 11

PARTEA ÎNTÂI: FANTINE

Cartea întâi. UN OM DREPT

I Domnul Myriel	19
II Domnul Myriel devine monseniorul Bienvenu	22
III Episcop bun, episcopie grea	27
IV Faptele asemănătoare vorbelor	29
V Monseniorul Bienvenu își purta prea mult anteriele	36
VI Cine-i păzea casa	38
VII Cravatte	43
VIII Filozofie la un pahar de vin	47
IX Un frate descris de sora sa	50
X Episcopul în fața unei lumini necunoscute	54
XI O rezervă	65
XII Singurătatea monseniorului Bienvenu	69
XIII Ce credea	72
XIV Ce gândea	75

Cartea a doua. CĂDEREA ÎN PĂCAT

I După o zi de drum	79
II Prudența dă sfaturi înțelepciunii	90
III Eroismul supunerii pasive	93
IV Amănunte asupra stânelor din Pontarlier	98
V Liniște	101
VI Jean Valjean	103
VII În adâncul deznădejzii	107
VIII Talazul și umbra	114
IX Noi nemulțumiri	116

X Omul care s-a trezit	117
XI Ceea ce face	119
XII Episcopul lucrează	122
XIII Micul Gervais	125

Cartea a treia. ÎN ANUL 1817

I Anul 1817	134
II Dublu cuartet	140
III Perechi-perechi	144
IV Tholomyès, de vesel ce e, cânta un cântec spaniol	148
V La Bombarda	151
VI Un capitol în care toți se iubesc la nebunie	153
VII Înțelepciunea lui Tholomyès	155
VIII Moartea unui cal	160
IX Sfârșitul vesel al bucuriei	163

Cartea a patra. A ÎNCREDINȚA ÎNSEAMNĂ UNEORI A DA DE TOT

I Două mame se întâlnesc	166
II O primă schiță a două figuri deocheate	174
III Ciocârlia	176

Cartea a cincea. DECLINUL

I Povestea unui progres realizat în industria mărgelăriei	179
II Madeleine	180
III Sume depuse la Laffitte	183
IV Domnul Madeleine în doliu	186
V Palide fulgerări în zare	188
VI Moș Fauchelevent	193
VII Fauchelevent ajunge grădinar la Paris	196
VIII Doamna Victurnien cheltuiește treizeci și cinci de franci pentru morală	197
XI Succesul doamnei Victurnien	200
X Urmările succesului	202
XI <i>Christus nos liberavit</i>	207
XII Trândăvia domnului Bamatabois	208
XIII Rezolvarea unor chestiuni de poliție municipală	210

Cartea a șasea. JAVERT

I Începutul odihnei	220
II Cum poate Jean să ajungă Champ	223

Cartea a șaptea. AFACEREA CHAMPMATHIEU

I Sora Simplicie	232
II Meșterul Scaufflaire e un om pătrunzător	235
III O furtună în capul unui om	239
IV Forme pe care le ia suferința în timpul somnului	256
V Bețe-n roate	259
VI Sora Simplicie pusă la încercare	270
VII Călătorul, o dată ajuns, își ia măsuri de plecare	276
VIII Intrare de favoare	280
IX Un loc unde se formează convingerile	283
X Sistemul tăgăduielilor	289
XI Champmathieu din ce în ce mai mirat	296

Cartea a opta. URMĂRILE

I În ce oglindă își privește părul domnul Madeleine	300
II Fantine fericită	302
III Javert e mulțumit	306
IV Autoritatea reintră în drepturi	309
V Un mormânt potrivit	312

PARTEA A DOUA: COSETTE

Cartea întâi. WATERLOO

I Ce se poate vedea venind de la Nivelles	318
II Hougomont	320
III 18 iunie 1815	326
IV A	328
V <i>Quid obscurum</i> al bățăliilor	330
VI Orele patru după-amiază	333
VII Napoleon bine dispus	336
VIII Împăratul pune o întrebare călăuzei Lacoste	341
IX Neprevăzutul	344
X Podișul Mont-Saint-Jean	347
XI Călăuză rea pentru Napoleon, călăuză bună pentru Bülow	351
XII Garda	353
XIII Prăpădul	354
XIV Cel din urmă careu	357
XV Cambronne	358
XVI <i>Quot libras in duce?</i>	360
XVII E oare bine că a existat un Waterloo?	365
XVIII O nouă răbufnire a dreptului divin	367
XIX Câmpul de luptă în timpul nopții	369

Cartea a doua. VASUL ORION

I Numărul 24601 devine numărul 9430	376
Re II În care se vor citi două versuri care sunt poate de la diavol	379
III Lanțul trebuie să fi suferit mai înainte o anumită operație pregătitoare ca să poată fi sfărâmat dintr-o lovitură de ciocan	383

Cartea a treia. ÎNDEPLINIREA FĂGĂDUIELII FĂCUTE MOARTEI

I Problema apei la Montfermeil	391
II Două portrete completate	394
III Oamenilor le trebuie vin, iar cailor apă	399
IV O păpușă intră în scenă	401
V Fetița singură	402
VI În care se dovedește poate inteligența lui Boulatruelle	407
VII Cosette și necunoscutul laolaltă, în umbră	412
VIII Neajunsul de a găzdui un sărac care poate că e bogat	414
IX Thénardier la lucru	431
X Cine aleargă după mai bine poate să dea de mai rău	438
XI Numărul 9430 apare iar, și Cosette îl câștigă la loterie	442

Cartea a patra. HARDUGHIA GORBEAU

I Maestrul Gorbeau	444
II Un cuib pentru bufniță și pentru pitulice	450
III Două nefericiri la un loc fac fericirea	451
IV Ce-a băgat de seamă chiriașul principală	455
V O monedă de cinci franci când cade face zgomot	457

Cartea a cincea. LA VÂNĂTOARE CUMPLITĂ – HAITA TĂCUTĂ

I Cotiturile strategiei	461
II Din fericire, pe podul Austerlitz trec căruțe	464
III Cercetați planul Parisului din 1727	466
IV Încercări de scăpare	468
V Un lucru care n-ar fi cu puțință la lumina gazului aerian	471
VI Începutul unei enigme	474
VII Urmarea enigmei	476
VIII Enigma crește	478
IX Omul cu clopoțelul	480
X Capitol în care se explică cum Javert și-a pierdut vremea în zadar	483

Cartea a șasea. PETIT-PICPUS

I Ulița Picpus, numărul 62	492
II Ordinul călugăresc al lui Martin Verga	495
III Asprimi	501
IV Bucurii	503
V Distracții	506
VI Schitul	507
VII Câteva siluete din umbră	511
VIII <i>Post corda, lapides</i>	516
IX Un secol sub vâl de călugăriță	517
X Obârșia veșnicei-închinări	519
XI Sfârșitul mănăstirii Petit-Picpus	521

Cartea a șaptea. O PARANTEZĂ

I Mănăstirea, idee abstractă	523
II Mănăstirea, fapt istoric	523
III În ce condiții putem respecta trecutul	526
IV Mănăstirea din punctul de vedere al principiilor	528
V Rugăciuni	530
VI Bunătatea desăvârșită a rugăciunii	531
VII Să fim prevăzători în muștrare	533
VIII Credință, lege	534

Cartea a opta. CIMITIRELE PUN STĂPÂNIRE PE CEEA CE LI SE ADUCE

I Unde e vorba de felul în care se intră în mănăstire	537
II Fauchelevent în fața greutăților	544
III Maica Innocente	546
IV În care Jean Valjean pare să-l fi citit pe Austin Castillejo	557
V Nu-i de ajuns să fii bețiv ca să fii nemuritor	562
VI Între patru scânduri	568
VII Unde se va afla originea zicalei: „Cine are carte are parte“	570
VIII Un interogatoriu trecut cu bine	577
IX În mănăstire	580

PARTEA ÎNTÂI FANTINE

CARTEA ÎNTÂI UN OM DREPT

I

Domnul Myriel

În 1815 domnul Charles-François-Bienvenu Myriel era episcop la Digne. Era un bătrân de vreo șaptezeci și cinci de ani și ocupa scaunul episcopal din Digne din 1806.

Cu toate că acest amănunt nu are nici o legătură cu faptele pe care le vom istorisi, nu este poate de prisos – spre a fi cât mai exacti – să amintim aici zvonurile și vorbele care circulau pe seama sa, pe vremea când a sosit în eparhie. Adevărate sau nu, lucrurile ce se pun pe seama oamenilor ocupă adesea în viață și mai ales în destinul lor atâta loc cât și faptele pe care le săvârșesc. Domnul Myriel era fiul unui consilier al curții de justiție din Aix; viță de magistrați. Se povestește că tatăl lui, hărăzindu-i moștenirea postului său, îl însurase foarte de tânăr, la optsprezece sau douăzeci de ani, după un obicei destul de răspândit în familiile magistraților. În pofida acestei căsătorii, Charles Myriel, făcuse, zice-se să se vorbească multe pe seama sa. Era bine făcut, deși cam mic de statură, elegant, distins, spiritual; tinerețea lui fusese închinată în întregime vieții mondene și aventurilor galante.

O dată cu revoluția, evenimentele se precipitară; familiile magistraților, decimate, izgonite, hăituite, se risipiră care încotro. Din primele zile ale revoluției, domnul Charles Myriel fugi în Italia. Nevasta lui muri

acolo de o boală de piept, boală de care suferea mai demult. Copii nu aveau. Ce s-a petrecut după aceea în viața domnului Myriel? Năruirea vechii societăți franceze, prăbușirea propriei lui familii, întâmplările tragice de la '93¹ – mult mai groaznice poate pentru cei emigrați, care le priveau de departe cu exagerarea spaimei – au făcut oare toate acestea să încolțească în mintea lui gândul renunțării și al singurătății? În ameteala desfătărilor și a legăturilor care-i umpleau viața, să fi primit el oare pe neașteptate una din acele lovituri misterioase și grozave, care câteodată doboară, izbindu-l drept în inimă, chiar și pe omul pe care catastrofele publice nu-l pot clătina nici când îl lovesc în existența și avutul său? Nimeni n-ar fi putut s-o spună; se știa numai că se întorsese din Italia preoțit.

În 1804 domnul Myriel era preot la Brignolles. Îmbătrânise și trăia în cea mai mare singurătate.

Pe vremea încoronării, o chestiune mărunță a parohiei sale, nu se mai știe ce anume, îl aduse la Paris. Printre alte persoane cu vază, căroră le ceru sprijinul pentru enoriașii săi, era și domnul cardinal Fesch. Într-o zi, când împăratul tocmai venise să-i facă o vizită unchiului său, cucernicul preot – care aștepta în anticameră – se pomeni față în față cu maiestatea sa. Napoleon, văzându-se privit cu o oarecare curiozitate de către bătrân, se întoarse și spuse dintr-o dată:

– Cine-i omul ăsta cumsecade care se uită așa la mine?

– Sire, zise domnul Myriel, dumneavoastră vă uitați la un om cumsecade, iar eu mă uit la un om mare. Fiecare dintre noi are ceva de câștigat.

În aceeași seară, împăratul întrebă pe cardinal cum îl cheamă pe preot și, puțin după aceea, domnul Myriel află cu cea mai mare surprindere că fusese numit episcop la Digne.

Dar ce era adevărat din cele ce se povesteau despre tinerețea domnului Myriel? Nimeni nu știa. Înainte de revoluție prea puține familii cunoscuseră familia Myriel.

Domnul Myriel a fost sortit să îndure soarta oricărui nou-venit într-un târgușor unde nu lipsesc guri care flecăresc și sunt prea puține

¹ Aluzie la dictatura montaniardă din timpul revoluției burgheze din Franța (1793-1794), când fracțiunea condusă de Robespierre și Saint-Just ia o serie de măsuri antif feudale și chiar anticapitaliste menite a desăvârși revoluția burghezo-democratică.

capete care gândesc. Trebuia să îndure, cu toate că era episcop și tocmai pentru că era episcop. Dar, la urma urmei, flecărelile în care se pomenea numele său nu erau poate decât flecăreli, zvonuri, vorbe, trâncăneli, chiar mai puțin decât atât: „palavre“, cum se spune în graiul energic din miazăzi.

Oricum, după vreo nouă ani de episcopat și de ședere la Digne, toate aceste bârfeli, prilej de discuții care preocupă la început orașelele mici și pe oamenii mărunți, fură cu totul uitate. Nimeni n-ar mai fi îndrăznit să vorbească despre ele, nimeni n-ar fi îndrăznit măcar să și le aducă aminte.

La Digne domnul Myriel venise însoțit de o fată bătrână, domnișoara Baptistine, sora lui, care era cu vreo zece ani mai tânără decât el.

N-aveau în slujba lor decât o femeie de vârsta domnișoarei Baptistine, pe nume doamna Magloire, care, după ce fusese „servitoarea domnului preot“, purta acum îndoitul titlu de cameristă a domnișoarei și de menajeră a monseniorului.

Domnișoara Baptistine era o persoană înaltă, palidă, slabă, blândă: întruchipa idealul cuprins în cuvântul „respectabilă“, deoarece se pare că o femeie trebuie să fie mamă pentru a fi venerabilă. Nu fusese niciodată frumoasă, dar viața ei toată, care nu fusese decât un șir de fapte bune, o învăluise în cele din urmă în ceva imaculat și luminos; o dată cu bătrânețea, dobândise ceea ce s-ar putea numi frumusețea bunătății. Fusese slabă în tinerețe și ajunsese străvezie la maturitate, iar sub transparența aceasta se întrezărea îngerul. Era mai degrabă un suflet decât o fecioară. Întreaga ei ființă părea alcătuită din umbră; doar atât trup cât să mai fie femeie; o fărâamă de materie, închizând într-însa o lumină; ochi mari, pururea plecați; pretext pentru ca un suflet să rămână pe pământ.

Doamna Magloire era o bătrânică, albă, grăsună, dolofană, grăbită, care gâfâia mereu, pe de o parte din pricina treburilor, pe de alta din pricina astmei.

Când venise în oraș, domnul Myriel fusese instalat în palatul episcopal, cu toate onorurile cerute de decretele imperiale, care-l așezară pe episcop îndată după comandantul garnizoanei. Primarul și președintele curții îi făcură vizita de rigoare, iar el făcu la rândul său prima vizită generalului și prefectului.

După instalare, orașul așteptă să-l vadă pe episcop la lucru.

Domnul Myriel devine monseniorul Bienvenu¹

Palatul episcopal din Digne se afla alături de spital. Era o clădire mare și frumoasă, de piatră, ridicată la mijlocul secolului trecut de către monseniorul Henri Puget, doctor în teologie de la facultatea din Paris, abate de Simore, fost episcop de Digne pe la 1712. Palatul era o adevărată locuință seniorială. Totul era măreț: apartamentele episcopului, saloanele, camerele, curtea de onoare, foarte mare, străbătută de alei cu arcade, după vechea modă florentină, grădinile plantate cu arbori falnici. În sala de mâncare, o lungă și splendidă galerie care se afla la parter și care dădea spre grădini, monseniorul Henri Puget dăduse o masă de gală la 29 iulie 1714 monseniorilor Charles Brûlart din Genlis, arhiepiscop de Embrun, Antoine de Mesgrigny, capucin, episcop de Grasse, Philippe de Vendôme, mare duhovnic al palatului și abate la Saint-Honoré din Lérins, François de Berton din Grillon, episcop și baron de Vence, César de Sabran din Forcalquier, episcop-senior de Glandève și Jean Soanen, preot al congregației, predicator obișnuit al regelui, episcop senior de Senez. Portretele acestor șapte cucernice personalități decorau sala, iar data memorabilă, 29 iulie 1714, era gravată cu litere de aur pe o placă de marmură albă.

Spitalul era o clădire strâmtă și joasă, cu un singur cat și cu o grădi-
niță.

La trei zile după sosirea sa, episcopul vizită spitalul. După vizită, îl rugă pe director să binevoiască a veni la el.

– Domnule director al spitalului, îi spuse el, câți bolnavi aveți în clipa de față?

– Douăzeci și șase, monseniore.

– Atâția număraseram și eu.

– Paturile, reluă directorul, sunt cam înghesuite unele într-altele.

– Am băgat și eu de seamă.

¹ Binevenit.

– Sălile nu-s decât niște odăi, iar aerul se primenește greu.
– Așa mi se pare și mie.
– Și pe urmă, când e nițel soare, grădina e prea mică pentru conva-
lescenți.

– Așa-mi spuneam și eu.

– Iar când sunt molute (anul acesta am avut tifos, acum doi ani am avut friguri palustre) avem și o sută de bolnavi deodată; nu știm cum s-o scoatem la capăt.

– La asta mă gândesc și eu.

– Ce să facem, monseniore? zise directorul. Trebuie să ne resemnăm. Convorbirea avea loc în sala de mâncare de la parter.

Episcopul tăcu o clipă, apoi se întoarse repede spre directorul spi-
talului.

– Domnule, spuse el, câte paturi credeți c-ar încăpea în sala asta?

– În sala de mâncare a monseniorului? rosti speriat directorul.

Episcopul cerceta sala cu privirea și părea că socotește și măsoară
cu ochii.

– Ar încăpea foarte bine douăzeci de paturi, zise el, ca și cum ar fi vorbit cu sine însuși; apoi adăugă cu glas tare: Iată, domnule director al spitalului, ce vreau să spun. E, desigur, o greșală la mijloc. Sunteți douăzeci și șase de persoane în cinci sau șase odăițe. Aici suntem trei și avem loc pentru șaiszeci. E o greșală, vă spun eu. Stați în locuința mea, iar eu într-a dumneavoastră. Dați-mi casa mea. Asta e casa dum-
neavoastră.

A doua zi, cei douăzeci și șase de bolnavi se instalară în palatul episcopal, iar episcopul se mută la spital.

Domnul Myriel nu avea nici un fel de avere, familia sa fiind ruinată de revoluție. Sora lui primea o rentă viageră de cinci sute de franci, care, la prezbiteriu, ajungea pentru cheltuielile ei personale. Domnul Myriel primea de la stat, ca episcop, o leafă de cincisprezece mii de franci. Chiar în ziua când se mută în clădirea spitalului, domnul Myriel stabili felul cum trebuia să fie întrebuințată această sumă, o dată pentru totdeauna, precum urmează. Copiem o notă scrisă de mâna lui:

Notă pentru orânduirea cheltuielilor casei mele

Pentru micul seminar.....	o mie cinci sute franci
Congregația misiunii.....	o sută franci
Pentru lazariștii din Montdidier.....	o sută franci
Seminarul misiunilor străine din Paris.....	două sute franci
Congregația sfântului duh.....	o sută cincizeci franci
Instituții religioase din locurile sfinte.....	o sută franci
Socetăți de caritate maternă.....	trei sute franci
Supliment pentru cea din Arles.....	cincizeci franci
Danie pentru îmbunătățirea întreținerii închisorilor....	patru sute franci
Pentru eliberarea șefilor de familii închiși pentru datorii.....	o mie franci
Danie pentru ajutorarea și eliberarea celor închiși.....	cinci sute franci
Supliment la salariul profesorilor săraci ai eparhiei.....	două mii franci
Hambarele de rezervă din Alpii de Sus.....	o sută franci
Congregația doamnelor din Digne, din Manosque și din Sisteron, pentru învățământul gratuit al fetelor sărace.....	o mie cinci sute franci
Pentru săraci.....	șase mii franci
Cheltuieli personale.....	o mie franci
Total.....	cincisprezece mii franci

Cât timp a ocupat scaunul episcopal din Digne, domnul Myriel n-a schimbat aproape nimic din întocmirea aceasta, pe care, cum am văzut, el o numea orânduirea „cheltuielilor casei sale“.

Această rânduială a fost primită cu supunere desăvârșită de către domnișoara Baptistine. Pentru evlavioasa fată, monseniorul din Digne era în același timp frate și episcop, prieten firesc și superior prin rangul său bisericesc. Îl iubea și-l venera totodată. Când spunea el ceva, ea se înclina: când făcea ceva, i se alătura. Numai servitoarea, doamna Magloire, bombănea puțin. Domnul episcop, cum am văzut, nu-și păstrase sieși decât o mie de franci, care, adăugați la pensia domnișoarei Baptistine, făceau o mie cinci sute de franci pe an. Cu acești o mie cinci sute de franci trăiau cele două bătrâne și episcopul.

Iar când vreun preot de la țară venea la Digne, domnul episcop tot mai găsea cu ce să-l ospăteze, mulțumită economiilor crunte ale doamnei Magloire și administrației iscusite a domnișoarei Baptistine.

Într-o zi – se afla la Digne de vreo trei luni – episcopul spuse:

– Cu toate astea, sunt destul de strâmtorat!

– Cred și eu! izbucni doamna Magloire. Monseniorul nici măcar nu și-a cerut indemnizația pe care i-o datorează județul pentru cheltuielile de transport în oraș și pentru vizitele pe care le face în eparhie. Așa era obiceiul pentru episcopii de altădată.

– Așa e! zise episcopul. Ai dreptate, doamnă Magloire.

Și făcu cererea.

Puțin după aceea, consiliul general, luând în considerare această cerere, îi aprobă o indemnizație anuală de trei mii de franci intitulată „Alocația domnului episcop pentru cheltuieli de trăsură, de poștă și cheltuieli pentru vizite pastorale“.

Faptul stârni multă vâlvă în rândul burgheziei locale și, cu acest prilej, un senator al imperiului, fost membru în Consiliul celor cinci sute, partizan al lui 18 Brumar¹, înzestrat pe lângă orașul Digne cu niște fonduri colosale, îi scrisese ministrului cultelor, domnului Bigot de Préameneu, o scrisoare furioasă și confidențială din care vom extrage următoarele rânduri autentice:

„Cheltuieli de trăsură? De ce ar fi necesare într-un oraș cu mai puțin de patru mii de locuitori? Cheltuieli de poștă și pentru vizite pastorale? Mai întâi, de ce trebuie să facă vizite? Pe urmă, cum să circule poșta într-o regiune muntoasă? Nu sunt drumuri. Nu se merge decât călare. Iar podul de la Durance la Château-Arnoux abia poate să țină căruțele cu boi. Așa sunt toți popii. Lacomi și zgârciți. La sosire, acesta făcea pe apostolul. Acum se poartă ca toți ceilalți. Îi trebuie trăsură și diligență. Are nevoie de lux, ca episcopii de altădată. Ah, popimea asta! Domnule conte, lucrurile nu vor merge bine decât atunci când împăratul ne va scăpa de ei. Jos popa! (În acel moment se iviseră complicații cu Roma.) În ce mă privește, sunt numai pentru Cezar...“ etc... etc...

În schimb, doamna Magloire se bucură foarte mult.

– Bravo! îi spuse ea domnișoarei Baptistine. Monseniorul a început cu alții, dar a trebuit în cele din urmă să se gândească și la el. Și-a pus la punct toate binefacerile. Iată, în sfârșit, și pentru noi trei mii de franci.

¹ Lovitura de stat a lui Napoleon Bonaparte din 18 noiembrie 1799 a pus capăt Directoriului.